

stolecia, które się odnajduje gdzieś na strychu plebanii nieraz w mniejszym lub większym komplecie, jest dość dziwny. W każdym razie ja spotkałem się z wypadkami, kiedy takie biblioteki broniły się wszelkimi sposobami, żeby tych czasopism nie otrzymać, nawet zupełnie darmo. Skorzystała na tym Biblioteka KUL, bo przybyło jej około 50 tytułów.

Wydaje mi się również, że trzeba wrócić do rozsądnego rozdysponowania tych starych pozycji, które są w bibliotekach i nieraz leżą w magazynach dubletów albo idą na przemiał, a tymczasem te rzeczy regionalnie mogą być potrzebne. Mimo apeli w tym kierunku nic się nie robi. Jakaś biblioteka centralnie powinna się tym zająć. Biblioteka KUL byłaby predysponowana do tego jak również biblioteka ATK. Można byłoby to zlecić naszemu Ośrodkowi ABMK, ale tutaj obsada personalna — jeśli się zważy na to, że robimy dotychczas głównie archiwalia, mikrofilmujemy, opracowujemy — jest bardzo szczupła.

KAROL KLAUZA

Z DOŚWIADCZEŃ W ZAKRESIE KLASYFIKACJI LITERATURY TEOLOGICZNEJ W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO

Klasyfikowanie zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (BU KUL) rozpoczęto w 1920 r. Jednakże brak wystarczającego personelu nie pozwolił zakończyć podjętej inicjatywy. W 1923 r. prace zostały przerwane na okres blisko pięciu lat¹.

Pod koniec lat dwudziestych BU KUL znacznie powiększyła swoje zbiory. Katalog alfabetyczny nie wystarczył już czytelnikom w wyszukiwaniu literatury do określonych tematów i zagadnień. Niewątpliwie świetna orientacja w zbiorach, jaką odznaczała się ówczesna kierowniczka Biblioteki — Emilia Szeliiga-Szeligowska, łagodziła nieco tę sytuację. Powrócono więc do idei stworzenia katalogu rzeczowego, włączając tym razem hasła przedmiotowe do katalogu alfabetycznego. Był to tzw. katalog krzyżowy. Prace podjęte w 1928 r. przerwała wojna.

Wznowiono je dopiero w 1946 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora, prof. dra Andrzeja Wojtkowskiego. W zasadzie była to kontynuacja prac nad katalogiem rzeczowym, sporządzanym w układzie krzyżowym. Prowadzenie tego typu katalogu angażuje stosunkowo nieliczny personel, a na taki mogła sobie wówczas pozwolić Biblioteka.

¹ Przy pisaniu tego artykułu autor wykorzystał zapis magnetofonowy referatu dra Bohdana Królikowskiego (za zgodą referenta) pt. *Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej KUL w zakresie klasyfikacji księgozbioru teologicznego*.

Szybki rozwój lubelskiego środowiska uniwersyteckiego oraz wzrastające wymagania stawiane Bibliotece sprawiły, że wśród jej pracowników wzrosło zainteresowanie doskonalszą formą klasyfikacji posiadanego piśmiennictwa. W 1952 r. w wyniku decyzji ówczesnego dyrektora, dra Romualda Gustawa OFM zaadaptowano do potrzeb BU KUL układ systematyczny, stosowany w Czytelni Głównej Biblioteki Jagiellońskiej. Posiada on 22 działy główne, oznaczone literami A—T. Każdy z nich dzieli się następnie wielostopniowo na działy i poddziały. W przypadku naszej Biblioteki oczywistą rzeczą było znaczne rozbudowanie działu Religioznawstwo i Teologia. Podobnie postąpiono w przypadku tych działów, które są uprawiane na Uniwersytecie, mianowicie:

H. Nauki filozoficzne

J. Historia

L. Filologia

M. Sztuka

N—O. Nauki społeczne.

W latach 1965—1969 do prac nad doskonaleniem schematu katalogu systematycznego zaproszono grono pracowników naukowych KUL. Droga referatów, dyskusji i stopniowego precyzowania projektów starano się wypracować optymalną formę katalogu, wypośredkowaną pomiędzy oczekiwaniami użytkowników a możliwościami wynikającymi z zasad pracy bibliotecznej. Obecnie, po 15 latach funkcjonowania tego katalogu w wypracowanej wówczas postaci, można stwierdzić, iż spełnił on — a do pewnego stopnia spełnia nadal — zadania informacyjne, dydaktyczne i wewnątrzbiblioteczne.

Nie trzeba nikogo przekonywać, że klasyfikacja piśmiennictwa stanowi złożony, poważny problem, i to nie tylko w skali jednej biblioteki. Świadczy o tym wymownie wielość propozycji i rozwiązań, jakie rejestruje bibliologia i teoria informacji naukowej. Każdy schemat klasyfikacyjny jest na swój sposób wyrazem postawy światopoglądowej. Dla potrzeb BU KUL przyjęto układ, według którego po literaturze osnutej wokół Prawdy Objawionej (Teologia) następuje literatura ludzkiego wysiłku dochodzenia do poznania rzeczywistości (Filozofia), następnie literatura o wytworach ludzkiego ducha (Historia, Literatura, Sztuka) i wreszcie literatura o prawach rządzących ludzką społecznością (Nauki prawne i społeczne). Schemat dla nauk przyrodniczych i technicznych nie został rozbudowany z uwagi na to, że w przyjętym układzie, dostosowanym do stanu posiadania BU KUL, zbiory tego typu są gromadzone w mniejszym zakresie. Podane tu ogólne założenia zostały wykorzystane przy budowie katalogu systematycznego, na który składa się 5 podstawowych elementów. Są to:

1. schemat
2. poddziały wspólne
3. system odsyłaczy
4. system oznaczeń
5. alfabetyczny indeks haseł przedmiotowych.

Wszystkie te elementy muszą być zrealizowane w sposób pełny i organicznie z sobą związany, aby katalog systematyczny mógł spełnić stawiane przed nim zadania. W sytuacji obecnej katalog ten w BU KUL posiada wypracowane 4 pierwsze elementy. Indeks haseł przedmiotowych znajduje się obecnie w stadium opracowywania.

Katalog systematyczny jest katalogiem żywym, rozwijającym się nie tylko ilościowo, ale i jakościowo. Obrazuje on rozwój zbiorów bibliotecznych a w pewien sposób także rozwój wiedzy i jej systematyzacji. Musi więc być elastyczny i stwarzać możliwości ustawicznego doskonalenia poprzez wprowadzanie nowych haseł, zwiększenie precyzji klasyfikacji, ujawnianie realnych powiązań zachodzących pomiędzy pokrewnymi dziedzinami itp.

Podstawę całego katalogu systematycznego stanowi jego s c h e m a t. W BU KUL obejmuje on następujące działy główne:

- A. Encyklopedie
- B. Słowniki
- C. Bibliologia
- D. Bibliografia
- E. Biografie
- F. Naukoznawstwo
- G. Teologia i religiologia (wraz z historią Kościoła i prawem kanonicznym)
- H. Filozofia
- I. Pedagogika
- J. Historia
- K. Geografia
- L. Etnologia
- M. Sztuka
- N. Prawo
- O. Nauki społeczno-ekonomiczne
- P. Nauki przyrodnicze
- R. Medycyna, higiena, sport
- S. Nauki rolniczo-leśne
- T. Technika.

Każdy z tych działów głównych dzieli się następnie na dwa działy podstawowe:

A. Dział informacyjno-metanaukowy (zwany działem głównym)

1. Encyklopedie, słowniki, informatory
2. Bibliografie, indeksy czasopism
3. Księgi pamiątkowe, materiały źródłowe
4. Filozofia i metodologia danej nauki
5. Historia nauki

B. Dział wiedzy przedmiotowej.

Schemat działu wiedzy przedmiotowej jest uzależniony od jej podziału. W praktyce jest on sporządzany zgodnie z zasadą schodzenia od zagadnień ogólnych do szczegółowych. Szczególnego omówienia wymaga w tym opracowaniu dział G: Teologia i religioznawstwo.

Nie wydzielono w nim odrębnych działów dla każdej z tych nauk, gdyż w stadium opracowywania katalogu systematycznego religioznawstwo nie było tak bogato reprezentowane w zbiorach BU KUL jak to ma miejsce obecnie. Zarówno ten fakt, jak i szereg innych rozwiązań szczegółowych pozostaje nadal dyskusyjny, zwłaszcza że w praktyce jest przyczyną wielu trudności.

W swojej obecnej postaci dział G posiada następującą strukturę²:

GA Religioznawstwo

1. Dział ogólny (informacyjno-metanaukowy)
2. Historia religii świata
 - 2.1. Opracowania ogólne
 - 2.2. Zagadnienia szczegółowe
 - 2.3. Wierzenia ludów pierwotnych
 - 2.4. Religie Wschodu
 - 2.5. Religie świata klasycznego
 - 2.6. Religie innych ludów
3. Religioznawstwo porównawcze
 - 3.1. Wstępy metodologiczne
 - 3.2. Opracowania ogólne
 - 3.3. Zagadnienia szczegółowe
4. Filozofia, psychologia i socjologia religii
5. Zagadnienia z pogranicza religioznawstwa
 - 5.1. Religia a nauka
 - 5.2. Religia a cywilizacja i kultura
 - 5.3. Ateizm i wolnomyślicielstwo
 - 5.4. Teozofia
 - 5.5. Antropozofia
 - 5.6. Zagadnienia różne religioznawstwa

² Podajemy podziały do trzeciego stopnia włącznie.

GB Teologia chrześcijańska

1. Dział ogólny (informacyjno-metanaukowy)
2. Historia teologii chrześcijańskiej
 - 2.1. Historia teologii katolickiej
 - 2.2. Historia teologii prawosławnej
 - 2.3. Historia teologii protestanckiej
 - 2.4. Zbiorowe dzieła poszczególnych autorów i zbiory artykułów
3. Bibliistyka
 - 3.1. Dział ogólny
 - 3.2. Filologia biblijna
 - 3.3. Archeologia biblijna
 - 3.4. Teksty i przekłady Pisma św.
 - 3.5. Wstępy do Pisma św.
 - 3.6. Wstępy szczegółowe
 - 3.7. Komentarze do Pisma św.
 - 3.8. Teologia biblijna
 - 3.9. Historia biblijna
4. Historia Kościoła
 - 4.1. Dział ogólny
 - 4.2. Archiwistyka kościelna
 - 4.3. Archeologia chrześcijańska
 - 4.4. Dzieje Kościoła Katolickiego
 - 4.5. Dziedziny i zagadnienia specjalne historii Kościoła³
 - 4.5.1. Patrologia
 - 4.5.2. Dzieje papieżstwa
 - 4.5.3. Dzieje soborów
 - 4.5.4. Dzieje zakonów
 - 4.5.5. Dzieje bractw i stowarzyszeń religijnych
 - 4.5.6. Szkolnictwo i działalność naukowa
 - 4.5.7. Działalność charytatywna
 - 4.5.8. Misje Kościoła Katolickiego
 - 4.5.9. Życiorysy konwertytów
 - 4.5.10. Kongresy eucharystyczne i inne
 - 4.5.11. Piśmiennictwo katolickie
 - 4.5.12. Dzieła porównawcze
 - 4.5.13. Hagiografia
 - 4.6. Dzieje Obrządku Wschodniego
 - 4.7. Dzieje wyznań niekatolickich

GC Teologia systematyczna i ogólna

5. Teologia systematyczna

³ Podajemy poddziały do czwartego stopnia włącznie.

- 5.1. Dział ogólny
- 5.2. Opracowania ogólne
- 5.3. Teologia wyznań niekatolickich
- 5.4. Okres scholastyczny
- 5.5. Teologia fundamentalna
- 5.6. Teologia dogmatyczna
- 5.7. Teologia moralna
- 5.8. Teologia ascetyczna i mistyczna
6. Teologia praktyczna
 - 6.1. Opracowania ogólne
 - 6.2. Prawo kanoniczne
 - 6.3. Teologia pastoralna
 - 6.3.1. Liturgika
 - 6.3.2. Homiletyka
 - 6.3.3. Katechetyka
 - 6.4. Teologia praktyczna wyznań niekatolickich.

Bliższa analiza tego schematu pozwala zaszeregować go do rodzaju opracowań środowiskowych, przygotowywanych dla potrzeb konkretnej biblioteki. Odbiega on więc od typowych zasad podziału poszczególnych dyscyplin teologicznych. Oto jak problem ten przedstawia się w przypadku teologii dogmatycznej⁴:

1. Dział ogólny
 - 1.1. Bibliografie
 - 1.2. Metodologia
 - 1.3. Historia dogmatów
 - 1.4. Opracowania ogólne
2. Dział wiedzy przedmiotowej
 - 2.1. Bóg Stwórca (Stworzenie świata, Duchy czyste, Aniołowie, Aniołowie źli, Człowiek)
 - 2.2. Chrystologia (Opracowania ogólne, Wcielenie i Unia hipostatyczna, Odkupienie, zagadnienia różne)
 - 2.3. Eklezjologia (Dział ogólny, Natura Kościoła, Świętych obcowanie, Przynależność do Kościoła, Laikat)
 - 2.4. Mariologia (Dział ogólny, Historia mariologii, Przywileje i posłannictwo NMP — Macierzyństwo, Niepokalane Poczęcie, Dziewictwo, Wniebowzięcie, Pośrednictwo, Duchowe Macierzyństwo, Zagadnienia różne)
 - 2.5. Łaska (Cnoty teologiczne, sakramentologia ogólna, sakramentologia szczegółowa)
 - 2.6. Eschatologia (zagadnienia ogólne, zagadnienia szczegółowe:

⁴ Problem ten był przedmiotem wypowiedzi autora podczas dyskusji.

śmierć, sąd, niebo, piekło, czyściec, paruzja, zmartwychwstanie ciał, zagadnienia różne)

2.7. Teologia ekumenizmu

2.8. Teologia rzeczywistości ziemskich

2.9. Teologia porównawcza — symbolika

2.10. Dogmatyka wyznań niekatolickich (Prawosławie: Bóg, Trójca Święta, Chrystologia, Mariologia, Sakramentologia, Łaska, Eschatologia, Różne)

(Kościoły reformowane: Bóg, Trójca Święta, Chrystologia, Łaska, Sakramentologia, Usprawiedliwienie, Eschatologia, zagadnienia różne).

Przedstawiony podział teologii dogmatycznej wskazuje na zależność od tradycyjnego usystematyzowania traktatu; wykorzystywany był w teologii uniwersyteckiej zasadniczo w okresie potrydenckim. Znalazły się w nim jednak dziedziny, które są właściwe okresowi przygotowań i realizacji Soboru Watykańskiego II. Chodzi mianowicie o wyodrębnienie „Teologii ekumenizmu” czy „Teologii rzeczywistości ziemskich”. Dotąd jednak nie zostały one podzielone na bardziej szczegółowe jednostki katalogowe, właściwe preferowanym kierunkom rozwoju tych dziedzin. I tak np. wspomniana teologia rzeczywistości ziemskich, winna już być podzielona na jednostki bardziej szczegółowe, jak: znaki czasu, teologia historii, teologia działania, polityki, rewolucji, pracy itp.

Innymi dziedzinami, które w obecnym stanie rozwoju teologii dogmatycznej winny znaleźć swoje odzwierciedlenie w schemacie katalogu systematycznego są: pneumatologia i soteriologia. Obecnie pozycje z zakresu pierwszej z nich są włączane do poddziału „Bóg, Trójca Święta, Duch Święty”. W praktyce nie wyczerpuje to jednak kręgu zainteresowań tej dyscypliny, badającej m.in. zagadnienia pokrewne z dziedziną chrystologii, eklezjologii czy mariologii. Bardziej dokuczliwy dla użytkowników jest brak poddziału „soteriologia”. Dziedzina ta stała się przedmiotem wykładów kursorycznych i monograficznych na Wydziale Teologicznym KUL i znacznie wzrosło zainteresowanie czytelników literaturą z tego zakresu. W tym punkcie zaś katalog systematyczny BU KUL pozostaje w tyle nawet za Uniwersalną Klasyfikacją Dziesiątą, która w ramach Dogmatyki (symbol 23) wydziela:

poddział 231 Bóg

232 Syn Boży — Chrystologia

233 Człowiek — Antropologia

234 Soteriologia⁵.

⁵ *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiątą*. (FID 502). Pierwsze wydanie pośrednie aktualne na dzień 31 XII 1970. T. 1, Warszawa 1974, s. 114—115. Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej.

Biblioteka KUL dysponuje bogatą literaturą dla obu wspomnianych dyscyplin. Problemem pozostaje jednak zwiększenie operatywności informacyjnej, jaką może w tym względzie zapewnić katalog systematyczny.

Odrębną kwestię stanowi trafność zaklasyfikowania danej pozycji do określonego poddziału. Wiele bowiem pozycji nosi na sobie charakter klasyfikowania jedynie w oparciu o brzmienie tytułu; inne znalazły się w swoim dotychczasowym miejscu w wyniku, jak się wydaje, pomieszania zakresów teologii fundamentalnej i teologii dogmatycznej. Taka sytuacja występuje np. w przypadku eklezjologii, której literatura musi być wnikliwie rozdzielona pomiędzy obie dyscypliny teologiczne.

Obecnie schemat katalogu systematycznego jest uwidoczniiony w dwojakiej formie. Jest on wyłożony w formie tablic w hallu katalogowym, a rozpisany na poszczególne hasła znajduje się w kolejnych szufladach katalogowych. Dodatkową pomocą w orientacji w schemacie katalogu stanowi format oraz kolor kart rozdzielczych. Wprowadzenie nowego hasła wymaga wyodrębnienia co najmniej 50-u kart katalogowych i stwierdzenia, iż dane pojęcie weszło w powszechne użycie języka określonej nauki.

Jak wspomniano poprzednio, kolejnym elementem prawidłowo zbudowanego katalogu systematycznego jest system odsyłaczy. W praktyce naszej Biblioteki stosuje się ich dwa rodzaje: pierwszy z nich to karty przewodnie z adnotacją „zobacz” (w przypadku, gdy literatura objęta zakresem hasła znajduje się w całości w innym miejscu katalogu); drugi to odsyłacz typu „zobacz też” (stosowany wówczas, gdy chodzi o poszerzenie zakresu podanej literatury o pozycje należące do innych dziedzin pokrewnych).

W stosowanym w naszej Bibliotece systemie oznaczeń używa się pełnego brzmienia haseł klasyfikacyjnych (zwanych niekiedy „słowa-mi kluczowymi”). Nie stosuje się oznaczeń przy wykorzystaniu symboli cyfrowych lub mieszanych: cyfrowo-słownych. Oznaczenia, wskazujące na przyporządkowanie publikacji do określonego poddziału, umieszcza się na odwrotnej stronie karty katalogowej. Informacje te wskazują ogólnie na treść i aspekty które stanowią przedmiot zainteresowania danej pozycji wydawniczej. Jeżeli wykazuje ona możliwość zaszeregowania do dwu lub więcej poddziałów, stosuje się wówczas tzw. „przydziały wielokrotne”. Wszystkie one są umieszczane na takiej liczbie kart katalogowych, jaka jest niezbędna do umieszczenia w różnych częściach katalogu systematycznego. W przypadku jednak, gdy liczba takich przydziałów przekracza cztery odniesienia, wówczas wyszukuje się poddziału wyższego rzędu, aby w ten sposób uniknąć nadmiernego, ilościowego rozrostu katalogu.

Ostatni spośród elementów katalogu systematycznego, jakim jest alfabetyczny indeks haseł przedmiotowych, nie został jeszcze udostępniony czytelnikom, jakkolwiek opracowano już hasła wyszukiwawcze dla poszczególnych dyscyplin naukowych z odsyłaczami do odpowiadających im części katalogu. Przewiduje się ustawiczne aktualizowanie indeksu i uzupełnianie go o hasła, stanowiące przedmiot zainteresowania czytelników.

Omówione zasady budowania katalogu systematycznego są podawane do wiadomości użytkowników podczas zajęć z przysposobienia bibliotecznego.

Reasumując należy stwierdzić, że katalog systematyczny BU KUL, wypracowany w toku wieloletniego doskonalenia spełnia swoje podstawowe funkcje: informacyjną, dydaktyczną, statystyczną i porządkującą. Jednocześnie wykazuje on dostateczną plastyczność i podatność na zmiany zachodzące w nauce. Stanowi więc solidną podstawę do dalszych prac klasyfikacyjnych i niezbędnych udoskonaleń, na które staraliśmy się zwrócić uwagę. Należy jednak pamiętać, że jest to katalog określonej Biblioteki. Stąd przedstawione uwagi i zastrzeżenia nie zawsze będą adekwatne do potrzeb klasyfikacyjnych innych bibliotek teologicznych.

Dyskusja po referacie p. B. Królikowskiego

I. Kolejność dyskutantów:

- 1) ks. Zygmunt Zieliński (dyrektor Ośrodka ABMK),
- 2) ks. Stanisław Librowski (Ośrodek ABMK),
- 3) ks. Stanisław Librowski (po raz drugi),
- 4) p. Witold Pawlikowski (Biblioteka Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu),
- 5) p. Franciszek Chwalewski (Biblioteka Uniwersytecka KUL),
- 6) ks. Marian Bocian (Biblioteka Księży Misjonarzy Św. Rodziny w Kazimierzu Biskupim).

II. Autoryzowane głosy w dyskusji

1. Ks. Zygmunt **Zieliński**: Rozbudowanie katalogu systematycznego jest niezwykle ważne. Sądzę, że te zagadnienia interesują nas wszystkich, tzn. nie tylko bibliotekarzy profesjonalistów, ale i tych, którzy korzystają z biblioteki.

Checiałbym sprostować pewne stwierdzenia, w których padało i moje nazwisko. Otóż początki były bardzo dobre, pamiętam to była połowa lat sześćdziesiątych, kiedy dwa razy gromadziliśmy się tu na drugim piętrze pod dowództwem o. Gustawa. Było tam kilkanaście osób, m.in. kilku nas, młodszych pracowników naukowych. Wtedy były dyskutowane te sprawy, które dzisiaj znowu wypłynęły w tym referacie jako wątpliwe. Okazuje się, że nie zostały rozwiązane. Czy kierownictwo biblioteki wykorzystало możliwości konsultacyjne do końca? Mam co do tego poważne wątpliwości. Zażądano od nas propozycji nowego schematu dla historii Kościoła, takiego funkcjonalnego, który pozwoliłby na łatwe dotarcie nawet do drugorzędnej literatury. Taki schemat wypracowałem i potem nie miałem tego komu przekazać. Wydaje mi się, że poszło to też na przemiał. Nie było tak wiel-